

CAPÍTOL 1

PER QUÈ MATEN?, PER QUÈ S'IMMOLEN MATANT?

Matar i morir per un ideal, per una doctrina compartida? Sacrificar la pròpia vida i eliminar vides alienes pel bé d'un incert destí comú?... La potència d'aqueixa mena de passions suscita, ordinàriament, reaccions de perplexitat. L'ardor doctrinal és un atribut de l'estat d'ànim que sovint causa estranyesa. Costa de simpatitzar-hi quan un és fora de la bombolla cognitiva i emotiva que el fa emergir i l'acull. Qualsevol altra de les passions humanes amb potencialitat destructiva pot desvetllar reaccions de sintonia perquè podem reconèixer-ne no pas poques ressonàncies en nosaltres mateixos. Matar per gelosia, per venjança o per cobdícia entra dins d'allò que podem processar i imaginar. També hi ha creences impulsores en aqueixa mena d'ariets lesius més prosaics, però tenen una naturalesa estrictament acotada, individual. L'entusiasme i la bel·ligerància dels fanatismes polítics, religiosos o ideològics suscita distància perquè conté elements que van més enllà dels poderosos ressorts dels interessos propis. El doctrinarisme combatiu es nodreix d'unes visions i unes metes compartides amb altres individus. I d'ací el neguit dels que s'ho miren des dels periscopis restringits dels interessos individuals.

Aquesta mena de passions per uns guions ideatoris de naturalesa col·lectiva no solament perduren en un món governat per la tecnologia ultraeficient i les interaccions globals, sinó que es renoven constantment. Els doctrinaris que maten i s'immolen exterminant exerceixen, a més a més, una poderosa fascinació sobre una quota limitada, però sempre disponible, de voluntaris disposats a emular aquests dispendis tan exagerats. És justament aquest fenomen del martiri impulsat per una fe comunal allò que

hem d'intentar explicar. Perquè s'ha convertit, darrerament, en un dels factors d'inestabilitat més determinants en els desafiaments més durs que ara planen sobre el món.

Taula II. Atacs suïcides arreu del món, 2000-2003.

País	nombre d'atacs per país i per any				nombre total d'atacs	nombre d'atacs religiosos	nombre total de morts en tots els atacs
	2000	2001	2002	2003			
Afganistan**				2	2	2	11
Txetxènia/Rússia**	8	1	1	10	20	20	382
Xina			2		2	0	5
Indonèsia**			1	1	2	2	215
Iraq**				33	33	15	244
Caixmir/Jammu**	17	29	18	11	75	75	409
Kènia*			1		1	1	18
El Marroc**				5	5	5	44
Pakistan**			2	2	4	4	84
Palestina/Israel	3	40	64	22	129	78	555
Filipines**			1	1	2	2	24
Aràbia Saudí*		1		5	6	6	57
Sri Lanka**	14	4		1	19	0	205
Tunísia**			1		1	1	16
Turquia**		1		5	6	4	64
USA*		4			4	4	3.002
Iemen*	1				1	1	19
SUMA	43	80	91	98	312	220	5.354

*Atacs d'Al-Qaida

**Implicació d'aliats d'Al-Qaida

***Atacs de LTTE (Tigres d'Alliberament de la Terra Tamil)

ATRAN S. (2004), Science, 304, 5667, 47-48 (Supp. Mat). Els recomptes encara provisionals del 2004 recullen un increment espectacular a l'Iraq i una caiguda a Palestina/Israel enmig del vector creixent global (vegeu ref. 3 de l'epíleg, p. 277).

Els atacs suïcides del doctrinarisme islàmic

Quan l'activisme doctrinal usa el suïcidi com a ariet letal contra els adversaris som davant d'una tàctica combativa que accentua la perplexitat no solament dels ciutadans ordinaris sinó dels especialistes en confrontacions polítiques. La sensatesa i l'acurada professionalitat amb què moltes organitzacions violentes planifiquen i executen les seves accions, tot intentant preservar la integritat dels seus efectius, contrasta amb el malbaratament espectacular de carn de canó pròpia que alguns grups han prodigat, els darrers anys, en diverses parts del món (Taula II). El degoteig d'immolacions mitjançant atacs suïcides ha estat regular a Palestina, Sri Lanka, Txetxènia, el Caixmir i altres punts calents del globus, amb periodicitat variable però. Aqueixa singular modalitat del terror s'ha convertit, no obstant això, en la més temuda de totes a partir del zenit destructiu assolit en el més gran i fulminant atemptat de tots els temps: la voladura mitjançant l'impacte amb aeronaus-projectil de les Torres Bessones a Nova York i d'una ala del Pentàgon a Washington, a les acaballes de l'estiu fatídic del 2001. La pregunta «Per què moren matant i destruint?» s'ha convertit en un malson persistent perquè la immolació per una causa o un credo no solament no ha decaïgut com a tàctica ofensiva que prové d'uns temps antiquíssims i plenament oblidats, sinó que s'ha convertit en l'arma més perillosa i imprevisible de l'era tecnològica.

Els atacs dels comandos d'Al-Qaida sobre Nova York i Washington de l'11 de setembre de 2001 quedaran fixats a la memòria col·lectiva com una de les operacions més esgarrifoses concebudes i executades per l'activisme doctrinal. Aquells raids van servir per encendre un conflicte que fou batejat com la primera gran guerra del segle XXI, entre una àmplia aliança capitanejada pels EUA en contra del règim talibà i els campaments d'Al-Qaida a l'Afganistan, així com vers les ramificacions cel·lulars d'aquella xarxa en diversos indrets del món. El conflicte va complir les seves primeres etapes amb una victòria aclaparadora per als aliats, tot i que no es va aconseguir capturar els capitostos enemics més significats que, d'acord amb tots els indicis, segueixen

mantenint una capacitat operativa considerable. La campanya anglonord-americana a l'Iraq, a la primavera del 2003, va constituir el segon gran episodi d'aquesta guerra contra el terrorisme mundial d'arrels islàmiques, amb l'objectiu, en aquest darrer cas, de descavalcar un règim hostil que podia funcionar com a base de suport per a les xarxes integristes en una regió d'una importància estratègica i econòmica òbvia. La victòria tornà a ser expeditiva i, tot i que s'aconseguí capturar o liquidar bona part dels líders del règim enderrocat, l'activisme resistencial ha continuat molt viu. Totes les alertes continuen enceses, consegüentment, davant les seqüeles i derivacions previsibles que pot generar una contesa difícilment clausurable. I la tàctica guerrillera que més preocupa és precisament la dels atacs suïcides per les seves característiques de màxima imprevisibilitat.

La immolació doctrinal sense més víctimes que el mateix sacrificat ja és un comportament que provoca molta estranyesa, perquè es parteix de la base que la quota del voluntariat per al martiri ha de ser restringida i assignable, en moltes ocasions, a desordres mentals crònics o a desvariejaments transitoris dels protagonistes. No sempre és així, tanmateix, perquè la història humana registra episodis d'immolacions individuals i col·lectives amb finalitats diverses i no necessàriament dependents d'anomalies en el cervell o de crisis tòxiques consignables. Convé recordar ací que els sacrificis que hem convingut a catalogar com a heroics (salvar vides alienes malbaratant la pròpia) apareixen amb alguna regularitat en moltes situacions crítiques, tant en circumstàncies de conflicte bèl·lic com en períodes molt més plàcids de la vida dels humans. Però una cosa són els sacrificis unipersonals estrictes o els actes desesperats de protesta amb l'ànim de cridar l'atenció en pro d'una causa menystinguda i sense causar més baixes que la del propi finat (la immolació publicitària), i una altra de ben diferent les immolacions usades com a ariets destructius. Quan es creua aqueix llindar ens trobem davant d'una de les tàctiques més sorprenents de la combativitat humana.

Els kamikazes japonesos patentaren el model modern de la immolació atacant a les acaballes de la Segona Guerra Mundial i,

des de llavors, els homes bomba o els comandos bomba van anar sorgint, amb freqüència irregular, per a sembrar destrucció i generar terror en alguns dels conflictes «perifèrics» crònics que mortifiquen diverses regions del planeta. L'11 de setembre de 2001, però, la percepció d'excepcionalitat del fenomen virà totalment. Aquell dia el món va contemplar, corprès, la magnitud de la devastació infligida a Nova York i Washington, al melic de l'imperi occidental, per suïcides de filiació islàmica usant avions comercials plens de passatgers com a míssils dirigits contra edificis. L'estupor va donar pas de seguida a un calfred d'aprensó que ha quedat instal·lat en les consciències com una premonició de futures immolacions ofensives de resultats potser molt més terribles. L'espectre del terror total ha recorregut el globus i les conjectures apocalíptiques sobre la possibilitat d'un desastre nuclear, químic o biològic, usant aqueixa mena de tàctiques immoladores, són analitzades com un escenari plausible.

Timothy Garton Ash, un dels historiadors contemporanis més consultats pels dirigents polítics d'Occident, es queixava que «entre les tones d'interpretacions i anàlisis que s'han escrit arran de l'atac suïcida als centres neuràlgics del poder dels EUA, no n'he vist encara cap que expliqui què hi pot haver en el magí d'un jove enginyer d'uns trenta anys, procedent d'una família acomodada de l'Àrabia Saudita, que ha estudiat a Hamburg, que s'instal·la als Estats Units, que viatja per tot el país, que cursa estudis de vol durant molts mesos i acaba assaltant un avió per encastar-lo contra les Torres Bessones o el Pentàgon. S'ha d'intentar entendre aqueix fenomen del terrorisme doctrinal perquè ningú no l'ha pogut explicar encara..., potser perquè és massa perillós posar-s'hi» (El País, 26-9-2001). Tres anys després d'allò, i després d'un veritable diluvi d'interpretacions addicionals, continuem igual de perplexos. En l'estranyesa de Garton Ash hi havia un desassossec peculiar: el de l'especialista honrat amb ell mateix que reconeix trobar-se sense estilets ni periscopis adequats per identificar, de manera convincent, els vectors essencials que alimenten una amenaça ominosa que ara gravita sobre l'escenari mundial. El sospitós principal de tothom és la doctrina fanatitzadora. Però Ash aco-

tava força bé el seu neguit en demanar-se com pot ser que algú que no reuneix, en principi, cap dels atributs que acostumen a assignar-se als desesperats (pobresa, aïllament, ignorància, demoralització, acorralament...), pot reunir la determinació per a procedir amb un càlcul i una audàcia tan insospitades. Topem, doncs, novament amb la conjectura de la potència engrescadora i agonística de les doctrines fanatitzadores. Dels guions incitadors de la passió exterminadora.

Les dades sociodemogràfiques sobre els integrants dels comandos que protagonitzaren aquells famosos raids han estat àmpliament divulgades i constitueixen un retrat robot singular. Eren tots mascles joves i solters, procedents de famílies benestants o de classe mitjana, viatjats, multilingües, amb educació superior i un dilatat període d'instrucció i especialització en tasques combatives. Manejaven uns recursos econòmics considerables i gaudien d'un tren de vida més que folgat. Els caps d'Al-Qaida s'ajusten quasi bé punt per punt a aquell perfil amb una mica més d'edat i d'estabilitat familiar. Una elit guerrera, en definitiva, ben proveïda financerament i esperonada amb un guió integrista.

Convé precisar un punt essencial ací. La immolació ofensiva és una tàctica bèl·lica d'alta exigència. No és, primàriament, ni un crit de socors, ni una demostració de protesta, ni una demanda d'atenció. Pot reunir alguna d'aquestes característiques com a component afegit però cap d'aquells ingredients constitueix el nucli de l'assumpte. La immolació atacant és un procediment destructiu i intimidatori que requereix unes qualitats determinades. No tothom està dotat per dur-lo endavant, vull dir. Es necessita gent amb un tarannà molt especial. D'una temeritat, una gosadía i una fredor excepcionals. Guerrers d'elit, en definitiva. Per a les immolacions unipersonals intempestives (l'autodestrucció selectiva amb finalitats testimonials o propagandístiques), no cal tant de tremp. Molts individus, entrenats o no, doctrinaris o no, amb esquerdes d'un estat d'ànim prèviament desesperançat, per exemple, poden executar-les. Però per a culminar una acció minuciosament elaborada al llarg d'un període dilatat de temps i que requereix múltiples i complexos passos intermedis, no n'hi

ha prou de ser un il·luminat. S'ha de ser un professional ben entrenat. Un soldat altament qualificat i motivat per a complir un objectiu mortífer.

Tenim, per tant, una conjunció de diversos fenòmens (passió doctrinal, encapsulament dogmàtic, tarannà temerari i professionalitat atacant) que hauríem de poder abordar per complementar les disseccions dels especialistes en història i en afers polítics. Per construir una resposta viable que ajudi a atenuar les perplexitats dels experts haurem de revisar, punt per punt, els engranatges neurocognitius que fan possible la clausura dogmàtica dins d'un grup i relacionar-los amb les motivacions agonístiques individuals. És moment d'avançar, no obstant això, que el bastiment de vectors explicatius que pretenem elaborar ens ha de proporcionar eines de recerca en dos àmbits ineludibles: 1) S'han d'identificar els mecanismes neurocognitius que faciliten la conjunció de la fanatització doctrinal amb les coalicions agonístiques. 2) Cal identificar els trets temperamentals crucials per a delimitar les tipologies individuals que predisposen a idear, planificar i consumir atacs mortífers (incloent-hi els suïcides), i atrevir-se, a més a més, a plantejar desafiaments a una societat sencera o a tot el món. Abans d'entrar en matèria, però, ens hem d'aturar en un fenomen bèl·lic d'àmbit local que ha generat també un rosari inacabable de perplexitats.